

SECTION 1. THEORY AND HISTORY OF CULTURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-427-6-1>

UNIVERSAL CREATIVE PERSONALITY AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON

УНІВЕРСАЛЬНА ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Moskvichova Yu. O.

*Ph.D. in Art History, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Musicology, Instrumental Training
and Choreography
Vinnitsa State Pedagogical University
named after M. Kotsiubynskyi
Vinnitsia, Ukraine*

Москвічова Ю. О.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки
та хореографії
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Однією з актуальних проблем сьогодення є визначення того, які суспільні умови є максимально сприятливими для творчості і для розквіту талантів? Де пролягає та межа, за якою соціальне благополуччя призводить до творчого застою, а політичні катаклізми – до боротьби й протесту, що породжують величні особистості?

Метою статті є розкриття особливостей поняття творчої особистості як соціокультурного явища, виявлення її специфічних характеристик.

Людська творчість визначається як інтегральна сукупність уяви, фантазії, передбачення та інтуїції. Інтуїція можлива на підставі несвідомого, вона притаманна в тій чи іншій мірі кожній людині, але в залежності від індивідуального досвіду, інтелекту, інтересів, потреб та цілей, які ставить перед собою людина, а також умов, в яких вона знаходиться, інтуїція проявляється по різному. Важливим фактором, що гальмує творче піднесення є відсутність політичної стабільності. Значення також має характер державного устрою, ступінь

демократизму в суспільстві, рівень його добробуту. Таланти не розквітають там, де люди всі свої зусилля витрачають на забезпечення самих нагальних потреб. І разом з тим, за абсолютної політичної та економічної стабільності виникає загроза соціальній стагнації.

Як правило, більшість обдарованих особистостей мають не тільки визначні спеціальні здібності, а й володіють цілою низкою інших здібностей, що свідчить на користь різнобічного їх обдарування. Увага науковців різних напрямів прикута до вивчення людини, її цінностей і її проявів у соціумі. Важливим для усвідомлення феномену універсальної творчої особистості є твердження Л. Кияновської щодо особистості як комплексного утворення «характеру, темпераменту, нервово-психічної організації» [1, с. 21], важливою складовою постає «родинне оточення, ті імпульси, які людина виносить з перших років свого життя» [1, с. 21].

Дж. Гоуен стверджує, що зрозуміти творчість геніїв можна лише виходячи з того, що в основі цієї унікальної здібності лежить доступ до власної підсвідомості. І хоча здатність конкретної людини обмежена горизонтами епохи та "базовими знаннями", підсвідомі образи найчастіше бувають пророчими [4].

Універсалізм творчої особистості, тобто здатність до багатопланової діяльності, має два головні виміри пов'язані між собою. Перший – це глибина проникнення у різні сфери діяльності та здатність до різних видів творчості, доповнені широтою світогляду. Другий вимір універсалізму – це певна якість світогляду, яка характеризується здатністю вловити ритм, гармонію світобудови, осягнути часто прихований зв'язок причин та наслідків, визначити домінуючий напрямок у розвитку мистецтва та духовного життя суспільства.

К. Тейлор [5, с. 42] вказує на такі риси високообдарованої особистості, як незалежність та самостійність; схильність до ризику; активність; допитливість; невтомність у пошуках; незадоволеність існуючим (методами, традиціями); не просто заперечення, а прагнення змінити існуюче; нестандартність мислення; готовність приймати рішення і брати відповідальність; здатність до передбачення та ін. На розвиток творчої особистості значний вплив мають соціальні інститути (школа, університет), суспільство та система державного устрою (наприклад, тоталітарний режим). Очевидно, що не завжди процес взаємодії творчої особистості із середовищем протікає гармонійно. Конфлікт із навколишнім середовищем, що мав місце в дитинстві чи юності, може знайти своє відображення у більш зрілому

віці, і форми його прояву можуть бути різні: від деструктивних до позитивно-креативних.

Зокрема, в контексті музичного мистецтва майстерність та талант композитора полягають у його вмінні знайти не лише художньо цінний зміст образу, а й в здатності втілити цей зміст в адекватній формі, яка буде прочитана спочатку виконавцем, а потім і слухачем музичного твору. І якщо композитора можна розглядати як трансформатора художніх образів, то виконавець вже виступає в ролі інтерпретатора художньої інформації. Німецький композитор-авангардист К. Штокхаузен говорив: “Я передаю вібрації, які переймаю. Я дію подібно до транслятора, перекладаючи потоки космічної енергії, а також ритми універсуму в музичні ритми” [6, с. 84]. За визначенням О. Коменди, універсальна творча особистість – це творча особистість, для якої характерне поєднання не менше трьох видів діяльності, серед яких розрізняють провідні й допоміжні, і конфігурація яких на різних стадіях розвитку універсальної особистості та з врахуванням усього творчого шляху й визначає її загальний профіль або тип. Дослідниця виділяє типи музикантів-універсалів “п’ять з яких – універсал-композитор, універсал-виконавець, універсал-музикознавець, універсал-громадський діяч, універсал-педагог – утворені шляхом домінування однієї провідної діяльності в загальному профілі митця, а один – класичний універсал – утворений рівновагою всіх видів діяльності” [2, с. 94–95].

Очевидно, що творча діяльність нерозривно пов’язана з характером суспільного життя. Сучасний світ характеризується глобалізацією всіх соціально-економічних та суспільно-політичних процесів, відбувається трансформація ціннісних систем та орієнтирів, суттєво підвищується ступінь пересиченості інформаційного простору, стрімко розвиваються новітні комунікаційні системи та мережа Інтернет. Так, сьогодні формується постіндустріальне або інформаційне суспільство, в якому розвиток та успіх визначаються не матеріальними ресурсами, а володінням найбільшою кількістю цінної інформації та здатністю до її швидкої обробки. На зміну індустріальної і вже інформаційної епохи приходить нова – епоха творчості та інновацій, інакше звана як культурно-творча епоха. С. Арієті дав суспільству, що сприяє розвитку творчості, назву "креатогенне суспільство" [3]. Креативність (або творчі здібності) активно стала вивчатися після публікації робіт Дж. Гілфорда, його кубообразної моделі структури інтелекту, коли він виділив дивергентне і конвергентне мислення. Креативність виявляється як здатність висувати неординарні та нестандартні ідеї,

уникати в мисленні традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації. Сутність креатологічної формації визначається тим, що саме творчість є її породжуючим центром, сенсовизначальним ядром, принципом, що впорядковує, вищим критерієм і метою. Відмінною рисою та сутнісним критерієм креатологічної формації виступає розпізнавання та виробництво новизни, вміння продуктивно вирішувати складні проблеми, генерувати нові відкриття та ідеї, а також рішуче впроваджувати їх у практику. Таким чином, ключовим фактором розвитку стає вже не інформація, а способи, методи та прийоми її створення та, головне, таланти та творчі особистості, які генерують нові ідеї та рішення. При цьому саме творчість набуває статусу сутнісного критерію, рушійної сили та цільової функції соціально-економічного та соціокультурного розвитку.

Отже, творча особистість як соціокультурне явище виходить далеко за межі культурного й мистецького простору. Творчість постає як специфічна форма активності й самостійності людини, в результаті якої відбуваються наукові відкриття, створюються музичні, художні твори, а також вирішуються нові завдання в багатьох інших сферах. В сучасному суспільстві творча особистість, яка здатна генерувати нові ідеї та рішення, постає ключовим фактором соціокультурного розвитку. Соціокультурний вплив на творчу особистість здійснюється через систему ідеологічних, економічних, політичних, етичних, естетичних та інших нормативів. А інтенсифікація процесу інформатизації, що грає помітну роль у сучасній культурі, породжує нові способи впливу на особистість.

Література:

1. Кияновська Л. Сад пісень Івана Карабиця. Київ : Дух і Літера. 2017. 288 с.
2. Коменда О. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2020. 519 с.
3. Arieti S. Creativity: The Magic Synthesis. New York : Basic Books, 1976. 429 p.
4. Gowan, J. C., Olson, M. The society which maximizes creativity. *Journal of Creative Behavior*, 1979. 13(3), pp. 194–210.
5. Taylor C. W. How many types of giftedness can your program tolerate? *Journal of creative behaviour*. 1978. Vol. 12. No 1. P. 42.
6. Stockhausen K. Structure and experiential time. Die Reihe. *Musical journal*. 1958. Vol. 2.